

התפתחות עבודתו הספרותית של מורנו הרמ"צ נריה זצ"ל*

תיאור ביבליוגרפי עצמי

אבי מורי הרב פתחיה מנקין ז"ל מחבר הספרים: **"כרם פתחיה"** (ח"א זרוש והלכה, ירושלים תרצ"א; חלק שני, ת"א-תש"ה). **"פרדסי פתחיה"** על התורה (בראשית ת"א - תרצ"ו, שמות ת"א - תש"ג, ויקרא ת"א - תש"ז), היה רב מובהק ושקדן גדול, דרשן נאה ובעל סגנון עברי רבני מעולה, דמותו שורטטה על ידי במאמר **"אבא מרי"** במלאת שלושים לפטירתו ("הצופה" גליון י"ז שבט, תש"ז).

אמי מורתי, הרבנית רחל ע"ה - אשה משכלת ודעתנית - היא בתו של הרב ר' זאב - וולף שטיינפלד ז"ל מגיד-מישרים בלודז' - פולין, מחבר הספר **"אמרי זאב"** (פיענטקוב, תרס"ה).

נולדתי בלודז' בכ"א שבט תרע"ג וגדלתי ברוסיה-הלבנה בעיירות שבהן שימש אבא ז"ל ברבנות. דשקובקה, קניז'יז, קרוטשא, סענא. בעודני ילד קטן כבר נגזרה גזירת סגירה על ה"חדרים", ואבי ז"ל בעצמו למדני חומש ורש"י, נ"ך וגמרא.

רוסיה היתה כבר אז סוגרת ומסוגרת, וכחומר קריאה בעברית שימשו לי כתבי "הפלס" ו"המודיע", וגם שלושה כרכים גדולים של "המליץ" ו"הצפירה" אשר נשתמרו בעיירתנו קרוטשא - עיירה של סוחר-יער גדולים לשעבר ובתים שוחרי השכלה.

בספרייתו הגדולה של אבא ז"ל. שרובה ספרי הלכה ואגדה, נמצאו גם ספרי תולדותיהם של גדולי ישראל, והם הרוו את הנפש הצעירה הצמאה לקריאה.

אחרי בר-המצוה נסעתי למינסק, ולמדתי בישיבה שהתקיימה בבית הכנסת "שואבי מים", בהנהלתו של הרב הצדיק ר' יהושע צימבליסט ז"ל, את אישיותו תארתי במאמר **"איש מופת"** שהופיע בקובץ לזכרו **"רבי יהושע מהורודנא ז"ל"** (ירושלים, תשי"ט, עמ' לג). אף גם השתתפתי בשיעורי חב"ד ב"תניא" שלימד ה"משפיע" ר' אברהם-ברוך ז"ל ב"ליובאוויטשר שטיבל".

בחורף תרפ"ט עברתי לשקלוב, ושמשתי שם את הגאון הצעיר הרב ר' מרדכי פיינשטיין ז"ל רבה של שקלוב (אחיו של הגאון הפוסק המפורסם הרב ר' משה פיינשטיין זצ"ל, רבה של ליובאן, ואח"כ רבה של ניו-יורק).

בסוף חורף תר"ץ פיזרה המשטרה את הקומץ הקטן של צעירים שנקלט בשקלוב, ויצאתי למוסקבה להשתדל לקבל רשיון-יציאה על מנת לעלות ארצה. ובירושלים נתקבלתי בחביבות ע"י הרב ר' צבי יהודה קוק זצ"ל, אשר פתח לפני את שערי תורת אביו הגדול.

בין כתלי בית המדרש של הישיבה המרכזית, למדתי תורה מפי מרן הרב הגרא"ה קוק זצ"ל ותלמידו חבירו ר' יעקב משה חרל"פ זצ"ל, ועל הקשר הרוחני של שני האישים המופלאים האלה כתבתי ברשימה פיוטית **"הרב ותלמידו"**.

* סקירה זו נכתבה ע"י מורנו זצ"ל עצמו, כנראה בסביבות שנת תשכ"ד או מעט אחריה, ונכללים בה רק כתבים שהופיעו עד אותה השנה. כמובן, ישנם כתבים חשובים רבים שהופיעו בשנים שלאחר מכן, אך אלה לא נכללו בסקירה זו.

למדתי תוך קשר וקשב לדבר הבחורים הקשישים המצוינים, ראשוני תלמידיה של הישיבה המפוארת הזאת. וביחוד האציל שבחבורה הרב שמעון סטרליץ ז"ל שהיה אחר כך מעורכי האנציקלופידה התלמודית.

עם העליה לארץ מצא הצמאון הגדול למילה עברית נדפסת, את פורקנו בקריאה מרובה ומגוונת. ומאווים כמוסים של ביטוי התחילו דוחקים ועולים, בתחילה במכתבים ארוכים לבית-אבא ברוסיה, המתארים את הנעשה בארץ (הם שימשו חומר קריאה ונספחים להרבה יהודים דוויים בגולת רוסיה), ואחר כך בנסיון לפרסם משהו בדפוס.

הרשימה הראשונה שנמסרה לדפוס היא תאור מההווי היהודי ברוסיה הסובייטית, לביל ראש השנה - יהודים אנוסים לעבוד בימים הנוראים, המתאספים ומתפללים באישון לילה. הדברים נמסרו למערכת "ההד" באלול תר"ץ, אולם כבר לא הספיקו להיכנס לחוברת תשרי תרצ"א, ונדפסו רק כעבור שנה ב"ההד", תשרי תרצ"ב.

התיאור שהופיע בעילום שם בחתימה "הפליט", הרטיט את לבו של הסופר הקשיש ר' זלמן אפשטיין ז"ל והוא כתב עליו מאמר ב"הארץ".

בינתיים נכתב ונדפס ב"ההד" סיון או תמוז תרצ"א - בחתימת "הפליט" מאמר הערכה על ראש ישיבת מיר הרב אברהם טיקטינסקי ז"ל שנפטר בו בקיץ במינסק, והיה זה, איפוא, הפרסום הראשון שהופיע בדפוס.

בו בפרק נדפסו גם בְּפוּרְי דברי הלכה בסוף ספרו של אבא ז"ל "כרם פתחיה", עמ' רמ"ד. המגע עם עורך "ההד" הסופר ר' בנימין ז"ל, בעל הסגנון המיוחד של הפסוק הקצר, היתה לו השפעה מרובה על צורת הכתיבה. באותה שעה התגלו לי גם כתביו של ש"י עגנון, שסגנונו הקסימני.

ניסיתי אחר כך לחקוּתו בתיאור "הרמב"ם" בחדר הספרים של אבא (זרעים". טבת תרצ"ו) שחזר ונדפס כמה פעמים, לאחרונה בקובץ "המורה" בהוצאת המדור הדתי במחלקת הנוער של ההסתדרות הציונית, ירושלים, תשט"ז עמ' 118.

בקיץ תרצ"א, תוך כדי המשך לימודי בישיבה, התחלתי לפעול בהדרכת הנוער "בני-עקיבא", והתחלתי לפרסם בירחון הפועל המזרחי "נתיבה" בעריכת מר ישעיהו ברנשטיין.

השיר "יד אחים" שחובר בקיץ תרצ"ד, נתקבל כהמנון "בני-עקיבא" עד היום הזה. ויזכרו כאן שלושת המאמרים "מבפנים" שנדפסו ב"ההד" תרצ"ד (ר' י"ב) וכן השיר "אין זאת כי ככה" שנדפס ב"נתיבה" תרצ"ג.

בשלהי תרצ"ה יסדתי וערכתי את "זרעים" ירחון "בני-עקיבא" (נוסף על המאמרים הראשיים נדפסו שם דברי גם בחתימה: קטינא, ומ.צ.). בגליונות הראשונים נתפרסמו כמה פרקי ביוגרפיה מפורטת של הרב קוק זצ"ל - "תולדותיו", בסוף שנת תרצ"ו נתפרסם הספר הקטן "משנת הרב", פרקים נבחרים ומסודרים מספריו של מרן הרב קוק זצ"ל, ובהם גם דברים שבע"פ שרשמתים מתוך הקשבה לשיחותיו.

במלאת שלוש שנים לפטירתו, באלול ה' תרצ"ח הופיעה בהוצאת בני-עקיבא החוברת "הרב" - זו היתה הביוגרפיה הראשונה המדוייקת שרבים השתמשו בה אחר כך. מאז נתפרסמו דברים על

הרב ב"הצופה", ורובם נלקטו ופורסמו אחר כך במאמר "רבינו" ב"גוילין", והופיעו גם בתדפיס מיוחד.

מאמר עיוני מקיף בשם "אורות וכלים" נדפס בקובץ "אמנה", (ירושלים תרצ"ט). בראשית שנת השמיטה תרצ"ח הופיעה בעריכתי החוברת "דבר השמיטה", ובין השאר נדפס שם המאמר המקיף "היתר שמיטה ותולדותיו", סקירה הלכתית-הסטורית ממצה על כל הכרוך בבעיה זו. המאמר נדפס מחדש זה עתה בחוברת "שנת שבתון" (ירושלים תשכ"ה). בתרצ"ט הופיע בעריכתי הקובץ "אשל", לזכרו של חבר קבוצת אברהם בכפר פינס - אברהם כץ הי"ד, שנפל בחניתא. קשר אישי הדוק היה ביני לבין אנשי קבוצת אברהם שעלו לכפר עציון, הי"ד, ועליהם נכתבו אחר כך דברי הערכה בהקדמה לחוברת "עלי-עציון" (הוצאת "בני עקיבא" ירושלים), שם נדפס השיר "נחם..." (עמ' 26). באותה שנה הופיע הספר "אסיף" לחג הסוכות, לקט לחג הסוכות. בשנת תשכ"ד הופיעו פרקי "וולוז'ין" - תולדות ראש הישיבה ר' חיים ז"ל, תלמידו המובהק של הגאון מווילנא, ובנו ר' איצילי ז"ל, שעמדו בראש הישיבה בתקופתה הראשונה ועיצבו את דמותה המיוחדת.